

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA PSYCHOLOGIE

STUDIE MACHIAVELISMU

Seminární práce

VĚDECKO-VÝZKUMNÁ PROPEDEUTIKA

PETR VEJSADA, JANA KLEMENTOVÁ

1. ročník, kombinované studium

Praha 2008

Anotace

Práce se zabývá machiavellismem. Představuje život a dílo Niccola Machiavelliho a machiavellismus jako osobnostní rys, tedy rys osob manipulujících svým okolím, s nedostatkem morálky a citů. Dále představuje práci Richarda Christieho z roku 1970, na jejímž základě vznikla interpretace vlastností machiavelistické osobnosti. Empirická studie, provedená zejména mezi studenty různých fakult UK srovnává míru machiavelismu studentů různých fakult a vývoj této škály v závislosti na délce studia. Přináší zjištění o klesající úrovni machiavellismu u studentů Právnické fakulty UK.

Poděkování

Úvodem seminární práce chceme poděkovat všem, co zodpověděli na náš dotazník, čímž nám dopomohli k vypracování našeho výzkumu.

Prohlášení

Prohlašujeme, že jsme předkládanou práci zpracovali samostatně a použili jen uvedené prameny a literaturu. Současně dáváme svolení k tomu, aby tato seminární práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 6.dubna 2008

Jana Klementová, Petr Vejsada

Obsah

ANOTACE.....	2
PODĚKOVÁNÍ	3
PROHLÁŠENÍ.....	3
OBSAH.....	4
ÚVOD.....	5
1 Osobnost Machiavelliho u zrodu politické psychologie.....	6
1.1 Potřeba politické psychologie.....	6
1.2 Psychologické jevy v politice.....	7
2 Kdo stál u zrodu machiavelismu, Machiavelli a nebo ti druzí?.....	8
2.1 Život a dílo Nicolla Machiavelliho.....	9
2.2 Vladař.....	12
2.3 Politická situace v tehdejší Itálii a výklad Vladaře.....	14
2.4 Machiavelliho odkaz.....	15
2.5 Jak by popsal Machiavelli machiavelismus?.....	17
3 Manipulace dnes.....	17
4 Teoretická část výzkumu.....	21
4.1 Vymezení pojmu - machiavelizmus	21
4.2 Richard Christie a jeho výzkumy machiavelismu.....	22
4.3 Cíle našeho empirického výzkumu.....	26
5 Empirická část.....	27
5.1 Úvod.....	27
5.2 Popis dat.....	28
5.3 Hypotézy.....	30
5.3.1 Zkoumání rozdílu mezi muži a ženami.....	30
5.3.2 Zkoumání rozdílu mezi studenty různých fakult.....	31
5.3.3 Zkoumání rozdílu mezi ročníky.....	33
5.4 Zkoumání reliability testu.....	34
5.5 Závěr empirického výzkumu.....	37
PŘÍLOHY.....	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	42

ÚVOD

Obor politologie nás zaujal pro svůj rozsah v rovině společenské, neboť pokud chceme pochopit, proč je dnes společenský systém takový, jaký je, musíme dobře znát jeho kořeny a zároveň jeho začlenění do širšího společenství na základě svazků minulých a současných, jehož dění ovlivňují politici.

Ovšem toto není jediný možný úhel pohledu na politologii jako vědu, neboť jádro každé politické doktríny tvoří **představa člověka**.

Tuto představu si můžeme ukázat na příkladu budování socialismu. Součástí tohoto programu byl i úkol vytvořit nového, socialistického člověka. **Tento „vznešený cíl“ vedl k tomu, že ospravedlňoval používání i nevznešených prostředků.** Proces trval v Česku a na Slovensku 40 let, v zemích bývalého Sovětského svazu přes 70 let a formování postihlo několik generací. Tento moment je důležitý k pochopení našeho výzkumu. **Manipulace** je jev, který se vyskytoval a můžeme ho pozorovat i u politiků dnešní doby. Politické snažení humanistů by mělo na tyto jevy upozornit, možná právě **díky** nim se komunistický politický systém zhroutil.

Napadá mě otázka, zda by nebylo správnější vytvořit ideologii či politický systém dle potřeb člověka tak, aby jedinec mohl **svobodně** uspokojovat své potřeby a hodnoty, aby mohl dosahovat svých životních cílů, aby on byl tím spolutvůrcem společenského systému a aby nebyl pouze prostředkem k uskutečňování cílů druhých.

Dnes, kdy si můžeme volit sami, kdo za nás bude rozhodovat a tvořit systém, ve kterém budeme žít, je třeba zdůraznit určité vlastnosti politiků, jejich politické chování, prožívání občanů a pochopit, proč se nedaří vytvořit ideální politický systém, zmíněný v závěru této práce. Na tuto otázku neexistuje jedna

odpověď, je to jistý soubor cest a prostředků, kdy jednou cestou může být i **politická psychologie**.

1 Osobnost Machiavelliho u zrodu politické psychologie

I když se politologie dnes pramálo stará o politického člověka, moderní politická věda začínala právě u tohoto základu. **Počátky moderní politické vědy sahají k Machiavellimu** a zejména k jeho dílu *Vladaři*. Machiavelli mapoval cesty, jak vládnout lidem, aby byla udržena moc. Pozoruhodné v této skutečnosti je to, že **Machiavelli věnoval prvořadou pozornost individuálním cílům a přirozené motivaci státníka** – zatímco dnešní politologie většinou pojednává o institucích, skupinách, politickém procesu jako jsou volby či legislativa. Jakoby současná věda utíkala od psychologie k sociologii. Tato okolnost vedla k tomu, že vedle tradiční politologie vznikl odlišný svět politické teorie – **politická psychologie**. Ta zůstala věrná analýze individuálních motivů a navíc si přibrala úkoly spojené s úsilím o porozumění chování a jednání jednotlivců i skupin.

1.1 Potřeba politické psychologie

Politiku tvoří dva světy. Jedním z nich je **makrokosmos** - tvoří světový politický systém, mohutný vesmír s vlastními zákonitostmi, se státy, jako osobními aktéry, systémem se specifickými vztahy i strukturou.

Na druhé straně oné velikostní škály se ocitá politický **mikrokosmos** – nitro člověka, politické potřeby jednotlivce, jeho postoje, vědomí, city a skryté pohnutky jeho politického jednání.

Pro konkrétnější představu, na jedné straně stojí supervelmoc se svými hrozivými strategickými raketojadernými zbraněmi a národními zájmy, na druhé straně stojí člověk, se svými bio-psycho-sociálními potřebami, jež ho více, či méně, nutí zařadit se do mocensky uspořádaných skupin a institucí.

1.2 Psychologické jevy v politice

Politická psychologie je cesta, jak studovat politiku zevnitř člověka. Psychologie poodhaluje závěs, za nímž se skrývá vysvětlení takových jevů, jako je **touha po moci, agresivita, ale i altruismus**. Jak diskutovat o vztahu politiky a morálky a nebrat při tom ohled na výsledky třicetiletého výzkumu Lawrence Kohlberga?

Stejně tak při diskusích o ideologickém přesvědčení je dobré znát jev **kognitivní disonance**, který byl poprvé představen **Leonem Festingerem** koncem 50. let k označení **tendence lidí nevnímat to, co je v rozporu s jejich předem zaujatými představami**. Každá osobnost má tendenci chránit svoji hodnotovou strukturu, tedy i pragmatický politik. Odmítá asimilovat novou informaci, neboť nechce, aby musel akomodací v mysli vytvářet novou rovnováhu poté, kdy vstupní informace bude v rozporu s jeho původními zkušenostmi či dokonce světonázorem. **Kognitivní disonance tak u politického člověka posiluje ideologické předsudky, a tím i rozpory a konflikty v politice.**

Další příklad potřeby politické psychologie pro pochopení politiky můžeme nalézt v běžné diskusi uvnitř skupiny studentů. Rozhovory o politice bývají zpravidla nejen upřímné, ale také naplněny logickými argumenty i konkrétními příklady. Rozdíly v politicko – ideových postojích se nápadně podobají rozdílům v postojích jejich rodičů, v diskusi studenti hodnotí své soudy na škále dobra a zla, **neopírají se o věcnou analýzu, ale o hodnoty a emoce.**

Pravděpodobně nejvýznamnějším podnětem, který ukazuje na potřebu psychologie pro politologa, je **poznání hranic racionality politického rozhodování a jednání**. Jak upozorňuje **kognitivní psychologie**, lidské vnímání a poznávání prostředí i samotné politiky neodráží věrně povahu sociálního světa. Tradiční pohled liberálních škol politické ekonomie učí, že je to právě racionalita jako duševní schopnost, která umožňuje vytvořit spravedlivou – podle některých

doktrín demokratickou společností. Ovšem na otázku „Kde jsou hranice lidské racionality?“ může opět odpovědět politická psychologie.

Při analýze politického rozhodování a jednání se ukazuje, že:

- Motivace politického jednání zahrnuje nejen racionální, ale i mravní, emotivní a nevědomou složku
- Racionalizace – rozumové zdůvodnění a ospravedlnění určitého politického jednání – obsahuje také velké množství iracionálních momentů.
- Výsledek politického jednání závisí na poměru mocenských potenciálů, přičemž součástí tohoto potenciálu je i schopnost využít jej. Politické umění je jako každé jiné umění spojeno s individuálním talentem.

Příklady, kdy je potřeba psychologie v politice je opravdu mnoho. Politická psychologie pomáhá pochopit, že mnohé z osobnostních charakteristik politického člověka je sociálně a dějinně podmíněno. Bez zpětných vazeb nelze modelovat ani společnost, ani politiku (Krejčí, 2004).

Jednou z těchto vazeb může být studie machiavelismu, která se pravděpodobně liší od představ zakladatele moderní politické psychologie – Niccolò Machiavelliho.

"Je vhodné zdůraznit, že politická psychologie je nenahraditelným nástrojem při pochopení fenoménu politiky, ale rozhodně není nástrojem jediným" (Krejčí, 2004).

2 Kdo stál u zrodu machiavelismu, Machiavelli a nebo ti druzí?

Existuje mnoho úhlů pohledu na osobnost v politice. **K našemu výzkumu jsme si vybrali test machiavelismu, už i proto, že právě Machiavelli byl zakladatelem moderní politické vědy a psychologicky zajímavý moment v otázce machiavelismu je ten, že pravděpodobně manipulativní interpretaci Machiavelliho díla lze nazvat machiavelismem, přesto je v podvědomí lidí právě Machiavelli oním manipulátorem a představitelem machiavelismu.**

Od publikování Vladaře v roce 1532 jméno autora bylo používáno pro označení zrady, lsti, podlosti, lži, klamu, zákeřnosti a vypočítavé přizpůsobivosti v mezilidských vztazích. Tradičně je machiavelista někdo, kdo přizpůsobuje názory a manipuluje s druhými pro jeho vlastní cíl. Historici se stále neshodují, zda byl Machiavelli cynik, který psal politické satiry, či vlastenec, či první moderní politický vědec.

Náš výzkum se netýká Machiavelliho, jako historické postavy, ač se budeme snažit i v rámci kontextu politické psychologie, v jejímž duchu je tato práce psána, i jeho osobnost představit blíže. Výzkum se snaží zmapovat machiavelismus, což je myšlenkový pochod těch osob, kteří manipulují s jinými.

Niccollo Machiavelli patřil mezi osobnosti minulosti, které ovlivnily náš intelektuální svět, hledal odpovědi na otázky, jež si klademe i dnes. Samo jeho jméno je dnes nerozlučně spjato s pojmy jako machiavelistický, či machiavelismus, nejčastěji vyjadřující cosi zlého, zvráceného, tyranského nebo obojakého. To, o čem Machiavelli psal, ho natolik proslavilo, že bývá mnohými pokládán za člověka, který tyto myšlenky sám praktikoval. A přesto není nic pravdě vzdálenější, než právě toto tvrzení (White, 2004). K pochopení tohoto fenoménu je důležité představit jeho osobu, dílo i dobu, ve které žil.

2.1 Život a dílo Nicolla Machiavelliho

V roce 1498, v době jeho narození, se Florencie zmítala v nerovnováze, zažívala mnoho politických zvrátů, což se promítalo i do životů obyvatel. Devětadvacetiletého Machiavelliho revoluční vír vynesl na významné místo sekretáře úřadu ministerstva zahraničních věcí a války, kde setrval do roku 1511,

kdy byla republika rozvrácena a její zánik znamenal návrat Medicejů. Jelikož byl v podezření, že se zúčastnil spiknutí proti jejich rodu, byl uvězněn, mučen, ale nakonec jako neviný propuštěn. Od té doby žil Machiavelli v ústraní, ve své rodinné vile, kde se věnoval studiu historických pramenů a meditoval nad osudem Florencie a celé Itálie.

Za určitý čas se mu podařilo dostat do služeb Medicejů a dosáhnout titulu oficiálního historiografa Florencie. Roku 1525 odevzdával papeži Klimentovi VII. své osmidílné *Florentské letopisy*, v nichž byly rozvrženy první italské dějiny. Roku 1526 byly Medicejové opět vyhnáni, byla vyhlášena republika a Machiavelli, opět v podezření, tentokrát, že je přívrženec Medicejů, se znovu dočkal nevděku. Zemřel 22. června 1527.

Ocenění si Machiavelli zaslouží plnou měrou, jak pro svou myšlenkovou bohatost, tak pro literární rozměr (jeho díla, jež můžeme rozdělit na - poetické – *Karnevalové písně, Kapitoly, Desetiletí*, divadelní – *Mandragora*, prozaické – *Belfagor*, historické – *Florentské letopisy*, korespondenci, lingvistická práce – *Dialog o spisovném jazyce*, či politické spisy – *O umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia, Život Castruccia Castracaniho, Vladař*. Stalo se bohužel, že jedno dílo, navíc nejméně rozměrné, *Vladař*, ukrylo ve svém stínu všechny ostatní svazky) (White, 2004).

Machiavelli dochází k poznání, že svět není řízen nadpřirozenými silami nebo náhodami, ale lidským duchem, který podléhá neúprosným zákonům. Historický fakt není činem prozřetelnosti či výsledkem náhody, ale výslednicí působení „sil věcí“ podřízených zákonům lidského ducha a přírody. **Poznává, že dějiny nejsou shlukem, ale zřetěžením příčin a následků, výsledkem sil poháněných názory, vášněmi a zájmy lidí.**

Proto se politika nebo umění vládnout nerozvíjí v ideálním světě morálky, ale v reálném světě, což znamená, že vládnutí vyžaduje především poznání a zvládnutí sil, které hýbou světem. Státníkem je člověk, který si umí navrhnout vlastní možnosti potřebné ke zvládnutí vlastních sil a jejich využití pro

svůj cíl. Neboli nebýt jen silný jako slon, ale umět být i opatrný jako liška. Umění politika spočívá v tom, že si dovede přesně vymezit cíl a zvolit prostředky. Taková je logika vlády nad světem.

A právě aplikací této neúprosné logiky je *Vladař*.

Cíl může být chvályhodný nebo zavrženíhodný, a pokud je hodný zavržení, Machiavelli jako první zvedá hlas proti a varovně i prst. Morální odpovědnost je tedy v cíli, nikoli v prostředcích. Jeho program, jak jej vyložil ve *Vladaři*, tedy zní: spořádaná svobodná společnost, autonomie národů, osvobození od „ničemných kněžích“ (což přeloženo do současného jazyka znamená : názorovou svobodu a pluralitu), čili ideály, kterými se do značné míry řídí i současné liberální a demokratické společnosti Evropy. (Hajný, 2007)

Jeho nejslavnějším dílem je *Vladař*, kniha, která se čte už téměř pět set let, a stále se jí na světě prodá statisíce výtisků ročně. Na rozdíl od obecného přesvědčení Machiavelli nikdy nikoho nezabil, nebyl politikem vládnoucím nad životy jiných ani zlovolným našeptávačem hrabivého a intrikánského vojevůdce. Na druhé straně z titulu florentského diplomata přicházel nezřídka do osobního styku s tyrany a fanatiky, psychotickými válečníky a vrahounskými papeži. Jako skvělý pozorovatel a analytik, navíc obdařený básnickým duchem, rozhodl se po roce 1513, kdy mu Medicejští zničili život, využít svých zkušeností i znalostí k napsání této knihy.

Jeho ženě, Mariettě bylo souzeno nést Nicollův kříž. Měli za sebou už kus života a čtyři syny, když museli odejít na venkov a Nicollo se pustil do děl – *Vladaře*, *Mandragory* a *Belfagora*.

Z vyprávění jeho ženy je patrné, že život s ním nebyl jednoduchý. Machiavelli byl náladový člověk, měla-li o něm říci celou pravdu, tak to byl kacír, pohan, nevěrec..., ale nechtěla tím říci, že to byl špatný člověk, měl ji rád, i jejich děti a dělal všechno pro to, aby měli slušné živobytí. Ač byl bezvěrec, měl srdce široké a býval štedrý. Od politiky ho odrazovala, když cestoval po různých zemích,

měla o něj strach. Popisuje, že nejvíce si ho užila právě na venkově, kam se odstěhovali, ač i zde běhával za jinou, vdovou prokletou. Jeho vrtochy ale snášela trpělivě, měla cit pro jeho nadání a potřebu se vybit. Sama popisuje, že nebyla žárlivá, ač měl opravdu mnoho žen. Vždy si vážila toho, že se vrátil domů a byl doma rád. (Prazzolini, 1999).

Pro svou rodinu nebyl Machiavelli zastáncem krutosti a bezbožných mocenských her, pro ženu Mariettu byl Nicollo milujícím, i když vzdáleným a často nevěrným manželem, pro syny a dceru byl tajemný, nicméně láskyplně pečující otec působící v jejich malém světě mohutným dojmem.

2.2 Vladař

Vladař byl revolučním traktátem v době svého vzniku a zůstal jím až do dnes. Patří rovněž k nejnepochopenějším knihám všech dob a ti, kteří si její obsah nesprávně vykládají, nechápou ani autora, ani jeho filozofii. Tento problém do jisté míry pramení z Machiavelliho povahy. V mnoha směrech to byl obyčejný člověk, ale zároveň měl i některé značně kontroverzní vlastnosti – náboženství pokládal za lidskou konstrukci a osobně postrádal víru i jakékoliv duchovní přesvědčení. Byl to pravidelný návštěvník nevěstinců, hráčských doupat, sprostých krčem i sexuálních orgií. Přátelil se s herci, prostitutkami, stejně jako s králi i papeži. Celkový obraz Machiavelliho nadto vychází z naprosté otevřenosti jeho písemného projevu. Machiavelliho styl je drsný a silný, jeho pichlavá slova jsou jako ocelové střepiny, jeho myšlenky postrádají sebemenší závan vřelosti či něhy. Nic nedokáže popřít skutečnost, kterou Machiavelli popisuje – lidem se většinou konfrontace nepříjemnou pravdou jednoduše nezamlouvá. Křesťanství Machiavelli hodnotil v politických souvislostech, organizované náboženství pokládal jednoduše za ryze lidský vynález, za nástroj řízení společnosti, který však brání v přirozeném vývoji, neboť nutí lidi, aby se více zajímali o hypotetický život po smrti než o realitu tohoto světa i času. Takovými názory si Machiavelli samozřejmě přízeň tehdejších

vládnoucích vrstev nezískal, a když pak několik let před jeho smrtí začaly roku 1527 kolovat pirátské plagiáty *Vladaře*, stalo se jeho jméno terčem obecné nenávisti. Skuteční vládcové, kteří by mu měli projevovat úctu, neboť brilantně analyzoval jejich chování, byli k němu stejně kritičtí jako lidé, kteří odmítali obecné pravdy tohoto světa. Autor byl vážen podle tohoto díla, které samo o sobě bylo posuzováno nikoli podle své hodnoty logické a vědecké, ale morální. Bylo nepřesně interpretováno jako kodex tyranie, založený na spojení **„cíl ospravedlňuje prostředky“ a „úspěch je završením a chválou díla“**. Tato doktrína je nazývána machiavelismem.

A právě toto byl dokonalý projev skutečného machiavelismu, neboť koneckonců většinu vládců a knížat mohla jen stěží nadchnout kniha, odhalující jejich metody. Machiavelliho ledová slova – všichni jsme nahlédli pravou podstatu lidské povahy. (White, 2004)

Dá se snadno pochopit, proč se *Vladař* stal Machiavelliho nejslavnějším dílem. Je krátký a razantní, radikální a přímý. Ačkoli tato kniha tak jako tak musela dříve nebo později vyvolat spory, širší veřejnost ji začala pokládat za dílo, jež své čtenáře kazí a podněcuje k páchání zla teprve poté, co byla běžně spojována s agresivními a vlivnými vůdci a státníky.

Vladař je jedno ze základních děl světové politické literatury a přesahuje i svou historickou hodnotou, která tkví v odhalení tváře doby.

Ve dvaceti šesti kapitolách popisuje různé formy vlád, dědičná a smíšená knížectví, jejich výhody a strasti, jak vládnout nově dobitým zemím, o pomoci druhým, jak dosáhnout moci nad zločinem, o občanské vládě a o časech ohrožení, o církvi a vojsku, o věcech, za něž se lidem a především knížatům dostává pochvaly nebo potupy, o štědrosti a skouposti, o tvrdosti a shovívavosti, zda je lepší být oblíbený nebo obávaný, jak má vládce plnit dané slovo, jak se chránit před nenávistí a opovržením, o budování pevností, jak a čím se získává úcta lidu, o ministrech, komu naslouchat a kdy, jakou roli hraje v lidském životě osud a jak mu čelit a v závěru vyzívá k osvobození Itálie od barbarů.

Vše dokládá příklady, které pocházejí z historických pramenů doby.

2.3 Politická situace v tehdejší Itálii a výklad Vladaře

Jak se dalo předpokládat, renomé Machiavelliho i jeho nejslavnější knihy bylo úzce spjato se změnami politické a náboženské struktury, k nimž došlo v Evropě po jeho smrti roku 1527.

Itálie byla v té době podřízena španělskému vlivu, sváděla boje s Francií, jež byla stejně, jako jiné země postižena náboženským rozkoem. Země prožila bartolomějskou noc (na 25. srpna 1572), kdy Kateřina Medicejská, choť Jindřicha II., sjednala sňatek dcery Markéty, s Jindřichem z Navarry, synem Antonína Bourbona, který měl stvrdit protestantům svobodu vyznání (mír St. Germainský). U příležitosti sňatku Markéta dojednala s Guisy povraždění hugenotů (celkem 30 000 obětí). Jindřich Navarrský se zachránil přestupem na katolickou víru, ale později prchl od dvora a postavil se do čela hugenotů. (Dorazil, 1995).

A právě pro tyto dějinné události, v nové Evropě, byl Machiavelli nenáviděn jak katolíky, kteří jeho myšlenky pokládali za protikřesťanské, tak i protestanty, neboť ti byli přesvědčeni, že katoličtí vůdcové, zejména pak radikální Kateřina Medicejská, na jeho slovech založili svou krvavou politiku. A to vše v době, kdy byl Vladař na seznamu zapovězených knih. Kniha dostala cejch literatury navádějící ke zlu.

Roku 1569 je v anglickém slovníku „ machiavelismus“ definován takto: „Provozování obojakosti v politice či obecných stycích“. V době, kdy byl *Vladař* poprvé přeložen do angličtiny (1640), byl už Nicollo neoddělitelně ztotožněn s označením „Old Nick“ ve významu Belzebub.

2.4 Machiavelliho odkaz

Machiavelli oslovil mnoho dramatiků tehdejší doby, mezi nejznámější patří Shakespeare. Pro svobodné duchy, k jakým náleželi Spinoza, Montaigne a Francis Bacon, muže, kteří připravovali půdu pozdějšímu osvícenství, představoval Machiavelli cestu k analýze základní podstaty povahy člověka i lidské společnosti. Byly jim blízké pojmy *virtù* a *fortuna* a zejména pak Machiavelliho odhalení, že lidé jsou od přírody sobečtí a bezzásadoví a že lidská společnost bude vždy tihnout ke zkáze a úpadku, jim znělo naprosto pravdivě. Mnozí z těchto revolučních myslitelů objevili otevřenost a jasnost Machiavelliho spisů, hodnot, které mnozí jejich předchůdci ignorovali či přímo zavrhovali.

Locke, Hobbes a Hume oceňovali některé Machiavelliho myšlenky a v souladu s vlastními filozofickými postoji si nejvíce cenili skutečnosti, že italský renesanční myslitel vykreslil svět, jaký skutečně je, nikoli, jaký by si ho lidé přáli mít. Jelikož Machiavelli popisoval, co vidí, jeho myšlenky nejen přetrvali další staletí, ale připisovali si je další a další generace, které je přizpůsobovaly svým vlastním potřebám.

Hegel, bojovník za dominanci státu, interpretoval Machiavelliho republikánství jako vzor pro svou vlastní vizi. Ale Machiavelli by určitě nesouhlasil s dogmatem Hegerova učení, německý filozof totiž viděl ve vytvoření národního státu vyvrcholení lidskosti, splynutí duchovna, politiky i praxe, zatímco Machiavelli pokládal lidství za příliš křehké pro tak vysoké cíle.

Francis Bacon, největší obhájce vědeckého pokroku, jenž věřil v podmanění přírody, aplikoval Machiavelliho myšlenky na svou vlastní rodící se filozofickou koncepci. Roku 1620 napsal: „věci se brání před zkázou tím, že se navrátí ke své prvotní podstatě, což je zákon fyziky, totéž platí pro dobro v politice (jak si správně povšiml Machiavelli), neboť těžko může co nejúčinněji zabránit zkáze států než jejich reforma a návrat ke starým obyčejům.“

Dalším z příkladů může být i Karel Marx, který ale vyzobával třešničky z dortu Machiavelliho učení. Jeho konečný cíl, osvobození pracující třídy, zdál se

mít kořeny v Machiavelliho zájmu o svěřeni moci občanstvu, což je koncepce, kterou podrobně rozvinul v *Rozpravách*. V Machiavelliho představě ideální vlády lid spolupracuje s vladařem. Ctnost a hrdost občanů slouží k udržení společenské stability. Panovník jedná s lidem poctivě, ale pokud je v ohrožení, musí projevit sílu a schopnost vládnout železnou pěstí, pakliže to okolnosti vyžadují. Ovšem pro Marxe existoval jen jediný způsob, jak udržet prosperitu a stabilitu státu, tkvěl ve vložení veškeré vlády do rukou proletariátu. Machiavelli nikdy netvrdil, že tento ideální model je jediným způsobem úspěšného fungování státu, v rámci jeho směrnic si lze představit celou řadu rozmanitých vládních forem, jako je pluralismus, relativismus a pragmatismus, což jsou základní hesla liberální demokracie.

Ačkoli *Vladař* je námětem mnoha společenských debat, tvrzení, že diktátory inspiroval k jejich hanebnostem je zavádějící. Všichni diktátoři, kteří byli obeznámeni s Machiavellim, byli nejprve tyrany, a teprve pak četli jeho dílo. Je nemožné tomu věřit naopak (White, 2004).

Machiavelli žil v rozdrobené Itálii, nedožil se svého největšího snu – jejího sjednocení.

*„Ctnost proti zuřivosti
se chopí zbraně, vkrátku ji smete.
Vždyť předků udatnosti
květ v italských srdcích dosud kvete.“*
(Machiavelli, 2007)

Ve skutečnosti se Itálie sjednotila až v roce 1871, pod vedením republikánských vlastenců Mazziniho a Garibaldiho. Machiavelliho popis ideálního státu a formulace nezbytných pravidel byly šity na míru právě jeho milované Itálii.

2.5 Jak by popsal Machiavelli machiavelismus?

Machiavelli machiavelizmus nevyalezl, ale vyzozoroval, a pokud bude lidstvo lidstvem, bude se vždy chovat podle jím vyslovených principů. „Chceme-li zpochybňovat moderní machiavelismus, což je vskutku na místě, musíme začít především s moderností jako takovou. Neboť jedno by už nyní mělo být jasné : útočením na Machiavelliho svět před moderním machiavelismem nezachráníme.“

Machiavelli ať byl jakýkoliv, byl poctivý sám k sobě.

Machiavelli si docela dobře mohl slibovat, že jeho dílo nalezne odezvu u příštích generací. Za svého života se ocenění nedočkal a snad se před smrtí konejšil tím, že jeho myšlenky jednou povedou Itálii do lepšího světa. Je tudíž krajní ironií. Že následné generace si předávali nepřesný a nepravdivý obraz jeho osoby. Přesto si myslím, že kdyby mohl vědět, jak příští časy naloží s jeho jménem, Nicollo Machiavelli by jen pokrčil rameny a vědoucně se pousmál – neboť znal běh světa. (White, 2004)

3 Manipulace dnes

Vzhledem k níže uvedeným výsledkům výzkumu Christieho, je nutné zdůraznit fakt, že machiavelisté se nacházejí rovnoměrně napříč celým politickým spektrem. Manipulátoři jsou v dlouhodobější časové perspektivě náchylnější ke změně politické orientace v závislosti na proměnách situace a hledání vlastního prospěchu (v našem výzkumu jsme se zaměřili na profesní orientaci, kde se tento jev projevil rovnoměrným rozložením studentů na M škále, nezávisle na svém zaměření). S manipulací jsme se setkávali v době totality a bylo by naivní se domnívat, že v době demokracie se již tento jev nevyskytuje. Rozdíl mezi těmito politickými systémy je ale velký, neboť dnes můžeme na tyto jevy svobodně

upozornit a tím je formovat směrem k ideálnímu režimu, což v nedávné minulosti bylo nemožné.

Ideální režim podněcuje a umožňuje, aby všichni lidé ze sebe vydávali to, co je v nich nejlepší, spoluvytváří podmínky pro nepřetržitý lidský rozvoj, usiluje o to, aby lidem dával pocit subjektivního uspokojení, naplňuje sociálně ekonomické potřeby na kulturní úrovni, usiluje o uskutečnění základních principů spravedlnosti, dobré vztahy v rodině a na pracovišti, vytváří politický systém, který otevírá kariéru pro mravně a intelektuálně nejvyspělejší jedince, duchovní aristokracii (Krejčí, 2004).

Otázkou je, zda někdy a někde takovýto ideální režim může existovat, ale právě takovýto režim by měl být cílem politického snažení humanistů. Je naším posláním upozorňovat na negativní jevy, které se ve společnosti vyskytují, v tomto případě se zaměříme na námi zkoumaný jev „manipulace“.

Příkladem může sloužit publikace „Jak lobovat v Evropské unii, aneb Machiavelli v Bruselu“, jež nejenom popisuje prostředí tohoto systému, ale zajímavě popisuje „ideální profil odborníka na veřejné záležitosti EU“, který musí v sobě spojovat přednosti velkých myslitelů: Sokrata, který v každém nastalém případě pokládá stejné, trpělivé otázky, Maxe Webera, jenž díky přípravným pracím rozvíjí možné odpovědi, a Nicollo Machiavelliho, který získané poznatky uplatní v reálném dění. Dále zde popisují psychologii diplomacie a to tímto způsobem - ...*“V přímém kontaktu s aktéry se expert chová komunikativně, rozumně a příjemně, v souladu s proměnlivými standarty ostatních, zanechává dojem spolehlivého, podporu nabízejícího a flexibilního partnera. Paradoxní nutnost zůstat psychicky na výši a zároveň vypadat za všech okolností lidsky může vést experta k hraní „divadélka“. Při bouřce se raduje, při východu slunce bručí“* ... (Schendelen, 2004, s. 242).

Paradoxem opět je, že Machiavelli byl sice státní úředník, chtěl sjednotit Itálii, což by odpovídalo i smyslu Evropské unie, **ale psal a dělal věci tak, jak jsou a ne tak, jak lidé chtějí, aby byly**. Dokonce byl považován za kacíře, což v té době nebylo moc žádoucí. Pravděpodobně autor Machiavellim – lobbistou - myslel osobu, jež je zároveň tak trochu machiavelistou. K nepochopení jeho osoby se můžeme setkat i dnes. Mezi politology stále trvají diskuse o motivaci, která vedla Machiavelliho k sepsání jeho doporučení ve Vladaři. Nezodpovězenou otázkou totiž zůstává, zda Machiavelli byl při svém psaní skutečně veden cynickým chápáním moci, či se naopak v jeho díle skrývá kritika tohoto pojetí. Jelikož se ale ani vědci nedokáží shodnout, jaký vlastně Machiavelli byl, ponecháme tuto otázku otevřenou.

Dalším z příkladů, kdy lze pozorovat manipulativní chování se zabývá profesor Philips G. Zimbardo, světově uznávaný psycholog a autorita v oblasti sociálních věd. Během svých výzkumů došel k závěru, že **sociální podmínky mohou silně ovlivňovat to, jak se cítíme, myslíme a jednáme**, i když si jejich sotva patrný, všudypřítomný vliv většinou neuvědomujeme. Vkládá svou intelektuální energii do hledání cest, který by mohl osvobodit lidi z nejrůznějších vězení mysli i ducha.

Profesor Zimbardo tvrdí, že existují dokumenty o tom, jak se vyladuje politický projev, aby emocionálně zabral. **Žádné racionální úvahy či program, naopak se hledají slova, která lidé rádi slyší, z těch se pak vytvoří řeč**. V podstatě nejde o politiku, ale o líbivý image. **Jevům se dají taková jména, aby se předem určilo, jaký k nim mají lidé mít postoj**. Např. slovo „okupace“ se nahradí slovem „operace irácká svoboda“, slovo „dobyvatel“ se nahradí slovem „osvoboditel“, „terorista“ slovem „bojovník za svobodu“. Vše je určeno správným zarámováním.

Podobným způsobem se tento slovník může vyskytnout při tvorbě zákonů, kdy si lidé vůbec nemusí všimnout, že pod zákonem Zdravý les se schová zákon na

těžbu dřeva. **Současný svět díky globalizačním změnám, jež nás zahlcují informacemi, zmenšuje rozsah naší pozornosti.** Možná jedním z negativních jevů globalizace může být právě ta skutečnost, že lidé nemají ani čas, ani zdroje na to, aby studovali chytře šifrovaná sdělení, která se na ně hrnou ze strany médií v podobě reklam, politiky, módy....

Psychologové mohou lidi chránit tím, že na tyto jevy poukážou psaním do novin, odbornými pracemi, či debatami mezi studenty. Na jedné straně mohou být psychologové zaměstnaní na vytváření skreslujících rámců a demagogií, na druhé straně by měli stát psychologové, neplacení nikým, upozorňující na tyto jevy ovlivňující myšlení, chování, pocity. (Zimbardo, 2008)

Výzkum

Výzkum studující machiavelismus se dělí na teoretickou a empirickou část.

4 Teoretická část výzkumu

V teoretické části výzkumu se práce zabývá výzkumy machiavelismu vytvořenými v roce 1970 v USA Richardem Christiem, jehož výsledkem je podrobný popis osoby s machiavelistickými rysy a jehož závěry částečně použijeme k interpretaci našeho empirického výzkumu.

4.1 Vymezení pojmu - machiavelizmus

Definice lze v literatuře najít více, všeobecně jde o chování manipulativní, jehož znakem je nekalé, nečestné jednání vedoucí k cíli manipulátora.

"machiavelizmus (Machiavellianism) - podle italského renesančního politika 1.) původně bezohledná metoda politického úskoku a násilí bez zřetele k mravním zásadám, která směřovala k vytvoření silného národního státu 2.) v psychologii popis chování, jehož cílem je prostřednictvím manipulace s druhými lidmi, například klamem, podvodem, stupňovat svoji moc" (Hartl, Hartlová, 2004, s. 299)

Machiavelizmus představuje souhrn cynických přesvědčení o lidské povaze, manipulativních technik a chování, zaměřený na ovládnutí a ovlivňování ostatních lidí ve prospěch dosažení vlastních cílů (Výrost, 1998, s. 69).

4.2 Richard Christie a jeho výzkumy machiavelismu

Konstruací nástroje pro diagnostiku tohoto politického, vladařského charakteru, se zabýval Richard Christie.

Richard Christie se narodil 8. července 1918 v Kanadě americkým občanům. Vyrůstal v Oklahomě. V roce 1949 získal doktorát z psychologie na University of Carolina v Berkeley. Během svého působení na této univerzitě pracoval na výzkumu vztahu mezi osobnostními rysy a politickou ideologií. Z tohoto výzkumu se vyvinul jeho dlouhodobý zájem o autoritářství jako osobnostní rys. Od roku 1956 R. Christie působil v Kolumbii. Jeho nejvýznamnější prací se staly výzkumy tzv. machiavelské osobnosti. V roce 1970 společně s Florence L. Geist představil nástroj pro identifikaci osob s tímto osobnostním rysem a publikoval v *Studies in Machiavellianism*. První diagnostický nástroj (MACH-I) byl inventář s pětistupňovou posuzovací škálou, přičemž mnohé výroky byly přímo převzaty z Machiavelliho díla *Vladař*. Škála MACH-II pak měla 71 položek, které skórovaly do 3 oblastí (interpersonální taktika, náhled na lidskou podstatu a morálnost). Škály MACH-III a MACH-IV se vyvinuly se záměrem zlepšit validitu testu za současné redukce počtu položek. Tak MACH-IV už měl jen 20 podstatných a souhrnných položek. Škála MACH-V pak obsahuje trojice výroků, přičemž respondent má určit, který výrok z trojice ho charakterizuje nejlépe. Odpověď ukazuje buď na machiavelizmus, nebo je to společensky žádoucí odpověď (zároveň skórující do machiavelizmu) nebo ukazuje na nepřítomnost machiavelského rysu. R. Christie byl penzionován v roce 1988, po 33 letech působení jako profesor psychologie na Kolumbijské Univerzitě. Zemřel 21. prosince 1992 na srdeční selhání.

Richard Christie a dva političtí vědci, Frank Pinner a Robert Agger, se začali více zajímat o vůdce extrémistických skupin. Část empirické práce byla věnována stoupencům skupin, obětem podvodníků a lidem anonymně

zastoupených v davu. Ačkoli bylo napsáno mnoho literatury zaměřené na charakteristiku formálně jmenovaných vůdců, velmi málo literatury bylo věnováno těm, jež manipulují se stoupenci, těm, kdo může být klíčový v procesu vytváření názorů. Herold Laswell, zdůraznil, že je málo psychologických výzkumů zaměřených na sílu vztahů ve výkladu Autoritářské osobnosti. To potvrzuje představu, že mnoho spekulací o osobních charakteristikách této ovládající síly vzniklo v čase zakládání oboru psychologie a je jednoznačně ovlivněno pojetím přijatého z psychopatologie.

Pozornost přitahuje chování vůdců sociálních skupin, kdy o etnostech a vadách těchto osob je napsáno více, než o těchto méně výstředních členech společnosti. Příkladem je množství záznamů, na jejichž základě je možno rozvinout psychiatrickou interpretaci Napoleonova sexuálního chování, zatímco podobné chování pěšáků v jeho armádě je možné vyvodit pouze na základě sociologického výkladu problému.

Obecně je akceptován předpoklad vyplývající z mnohých literárních zdrojů, že patologie a síla je propletená v manipulátorech. Z tohoto důvodu Agger, Pinner, a Christie přijali strategii sledování manipulátorů, či obsluhovačů, v podmínkách hypotetického modelu. Ptali se sami sebe, jaký výtah charakteristik musí mít osoba, která je úspěšná v ovládnutí druhých a jaký typ osobnosti by měla být.

Za důležité považují následující vlastnosti:

Relativní nedostatek dojetí (citů) v interpersonálních vztazích

- všeobecně, zdá se, že takováto osobnost k tomu, aby dosáhla úspěchu při nucení ostatních dělat to, co si ona přeje, musí vnímat ostatní jako objekty k manipulaci – ne tedy jako jednotlivce, vůči nimž je schopna empatie. Čím více se emocionálně zapojí s ostatními, tím je větší pravděpodobnost

odhalení jejich názoru. Jakmile empatie nastane, stává se komplikovanější užít psychologické spekulace v ovlivňování druhých.

Nedostatek zájmu o konvenční morálku

- konvenční morálku je obtížné definovat, ale je zřejmé, že většina lidí pokládá lhaní a jiné formy podvodů za sice obvyklé, ale zasluhující pokárání. Problém, který je možné předložit k diskusi je, zda manipulátoři jsou morální či nemorální, neboť také záleží na tom, kdo je manipulován a proč. Předpokládá se, že kdo manipuluje má spíše prospěchářský než morální pohled na vztahy s ostatními.

Chybí výrazná psychopatologie osobnosti

- Manipulátor byl výzkumníky chápán jako ten, kdo se vztahuje k ostatním instrumentálně či racionálně. Výrazné neurózy či psychózy by efektivní manipulaci znemožnily. Pravděpodobně většina neurotiků a psychotiků prokazuje nedostatky v reálných testech, selhává v klíčových a rozhodujících momentech na cestě v ovlivňování druhých. Autoři tím netvrdí, že manipulátoři jsou ztělesněním mentálního zdraví, ale předpokládají, že jejich kontakt s objektivními aspekty reality se pohybuje v rámci normálního rozpětí.

Malá oddanost ideologii

- Podstata úspěšné manipulace je soustředění se na vykonání něčeho, spíše než koncentrace na dalekosáhlé ideologické cíle. I když může být manipulátor v organizacích hlásících se k různým ideologiím, věnuje se převážně taktice směřující k dosažení možných cílů, a nezabývá se ne pružným snažením dosáhnout konečných idealistických cílů.

(Překlad Christie, 1970)

"Při analýze dat Christie a pracovníci týmu dospěli k závěrům, že neexistuje vazba mezi umístěním na M škále a intelektuálními schopnostmi. Také se potvrdilo, že machiavelismus nesouvisí s ideologickou orientací – lidi s vysokým skóre na M škále lze nalézt mezi přívrženci všech doktrín. Pozoruhodné je, že mezi stovkami lidí, kteří získali vysoké skóre na m škále, pouze několik zaujímalo vedoucí pozice v radikálních skupinách. Pokud se jedná o psychopatologické sklony, převážná většina výzkumů ukázala, že osoby s vysokým machiavelismem obecně mají neochvějně cynické názory na ostatní lidi." (Krejčí, 2004)

Jak je zřejmé z předchozích charakteristik manipulátorů, toto chování by mohlo být nejspíš okolím posuzováno jako nežádoucí. Je ovšem otázka, jak dlouho bude trvat, než si okolí manipulaci uvědomí. Tato doba může být velmi dlouhá a plnému uvědomění si manipulace bude bránit kognitivní disonance. Jev, který byl poprvé představen Leonem Festingerem koncem 50. let k označení tendence lidí nevnímat to, co je v rozporu s jejich předem zaujatými představami. Kognitivní disonance tak brání i tomu, aby si okolí manipulátora tuto manipulaci plně uvědomilo. U machiavelisty může působit celá řada obranných mechanismů, bránících tomu, aby si své společensky nežádoucí vlastnosti uvědomil. Od již zmiňované kognitivní disonance, přes popření, racionalizaci či projekci, kdy své negativní vlastnosti připíše svému okolí. Člověk se tak může chovat cynicky, aniž si je toho vědom.

„Jak shrnuje Jozef Výrost, výsledky výzkumu machiavelismu ukázaly, že lidé, kteří získali velké množství bodů na škále Mach, ve styku s jinými lidmi nepodléhají emocím, orientují se na fakta, ne na přání, snaží se přizpůsobit okolí svým cílům, jsou soutěživí, pomocí chladnokrevné racionality a iniciativy dosahují úspěchu, nelze je nalézt jen v určitém typu stran či pod jedním ideologickým praporem – liší se jen schopností stát na vítězné straně. Což vede k tomu, že

v dlouhodobější časové perspektivě jsou náchylnější ke změně politické orientace v závislosti na proměnách situace a hledání vlastního prospěchu.

Jiní autoři zase zdůrazňují, že lidé s nízkým skóre na M škále jsou velmi emocionální a lidé s vysokým skóre jednají efektivně, což vyžaduje kognitivní improvizaci. Podle některých výzkumů je pro osobnosti, které jsou machiavelisticky orientovány, významně důležitější ctížádostivost a nezávislost než svoboda, či být odvážný, tvořivý a milující. “ (Krejčí, 2004 ,str .82)

4.3 Cíle našeho empirického výzkumu

Jednou z možností současného politicko-psychologického výzkumu je zkoumat určité rysy státníků. Faktem je, že situaci na dnešním politickém poli neovlivníme, neboli, karty jsou rozdány a bohužel v naší moci není tento stav nějak zásadně změnit. Stejně tak se necítíme natolik erudovaní, abychom si mohli dovolit analýzu státníků vysoké politiky. Je ale možné pracovat na výzkumu mezi našimi kolegy, studenty na různých fakultách Karlovy Univerzity a zjistit, alespoň částečně , jaké rysy může mít naše budoucí generace.

Cíle našeho výzkumu jsou:

1. zjištění, zda existuje závislost profesní orientace (výběr studijního oboru) s machiavelistickými povahovými rysy, či zda taková závislost neexistuje.
2. porovnání žen a mužů, kdy budeme-li vycházet ze všeobecně známého mínění, že ženy jsou více emocionálně laděné než muži. Tento předpoklad by se prokázal, kdyby se ženy na MACH škále pohybovaly v nižších hodnotách než muži.
3. vysledování, zda a jakým směrem studium na vysoké škole morálně formuje studenty, a to prostřednictvím srovnání studentů různých ročníků konkrétních fakult

5 Empirická část

5.1 Úvod

Pro empirickou část naší studie jsme si vybrali škálu MACH-IV, a to jednak pro její dostupnost a jednak pro její nenáročnost pro respondenty. Ověřili jsme si, že vyplnění inventáře 20-ti otázek s pětistupňovou posuzovací škálou trvá obvykle 4 až 6 minut, což považujeme za dobu pro mnohé respondenty přijatelnou. Rozhodli jsme se nepoužít MACH-V z obav před nižší ochotou test vyplnit. MACH-V obsahuje 20 trojic tvrzení s nucenou odpovědí. Respondent by tedy musel číst nikoli 20, ale 60 tvrzení a mezi nimi se rozhodovat nucenou volbou, což by mohlo hodně respondentů odradit. Jelikož se jednalo o anonymní vyplnění inventáře, respondenti neměli důvod vědomě uvádět nepravdivé odpovědi. Pro sběr dat jsme zvolili metodu online vyplňování inventářů na webové stránce. Jelikož jsme chtěli zkoumat zejména studenty Univerzity Karlovy, vytiskli jsme několik stovek kartiček s prosbou o vyplnění inventáře (viz příloha 1) a tyto kartičky jsme umísťovaly k počítačům v počítačových učebnách na různých pracovištích UK. Pro získání dat od osob, které nejsou studenty UK, jsme umístili tyto kartičky do internetových kaváren a podobných zařízení a rovněž jsme se obrátili s prosbou o pomoc na naše známé, aby poprosili své kolegy na pracovištích o vyplnění inventáře.

Kromě odpovědí na tvrzení inventáře jsme zjišťovali pohlaví respondenta, jeho příslušnost k fakultě, ročník studia, případně přezdívku a e-mailovou adresu respondenta, pokud tyto údaje uvedli. Automaticky jsme pak zaznamenávali IP adresu počítače respondenta, čas začátku a konce vyplňování inventáře, což jsou údaje, ze kterých lze vypočítat, jak dlouho respondent inventář vyplňoval. Pro ověření, zda inventář vyplňuje skutečně člověk a nikoli robot, jsme použili antispam z knihovny Jpgraph (Aditus Consulting, 2007). Tento antispamový počítačový program vloží do webové stránky obrázek s číselným kódem, který je velmi obtížně čitelný pro roboty, ale člověk ho dokáže rozeznat a zapsat do

příslušného pole. Tím jsme získali vysokou jistotu, že inventář vyplňoval opravdu respondent - člověk.

V období od 2. listopadu 2007 do 5. března 2008 jsme získali celkem 612 vyplněných inventářů. Z tohoto množství jsme vyřadili 11 inventářů, kde nebyl správně vyplněn antispamový kód, 2 inventáře, které byly vyplněny za dobu kratší než 1 minuta, 4 inventáře, které byly vyplněny za dobu delší než 30 minut a 1 inventář, ve kterém byla vynechána více než 1 odpověď. Celkově jsme tedy vyřadili 18 inventářů a k dalšímu zpracování zbyly 594 inventáře. Bohužel, celkem 45 respondentů nevedlo své pohlaví. Zkoumáním jsme zjistili, že 8 respondentů z těch, kteří nevedli své pohlaví, bylo studenty UK a 37 nikoli. Příčinou bude pravděpodobně ta skutečnost, že pole pohlaví ve webovém formuláři je zobrazeno graficky blízko těch polí, která vyplňují jen studenti UK a tak respondenti, kteří nestudují na UK toto pole mohli snadno přehlédnout (příloha 3).

Teoretický rozsah hrubého skóru testu je 0 - 60; každá položka testu se boduje 0 - 4 body.

Touto studií bychom rádi dostali odpověď na otázky, zda existuje signifikantní rozdíl v MACH škále mezi studenty jednotlivých fakult UK, zda existuje rozdíl mezi muži a ženami a zda má na MACH škálu vliv ročník studia. Vycházíme při tom z možné různé motivace studentů, zda si svůj obor studia vybrali ze zájmu o obor samotný nebo zda obor jejich studia se má stát spíše prostředkem k dosahování jiných cílů (finanční profit, získání určité formy moci), případně zda dochází ke změně v průběhu studia.

5.2 Popis dat

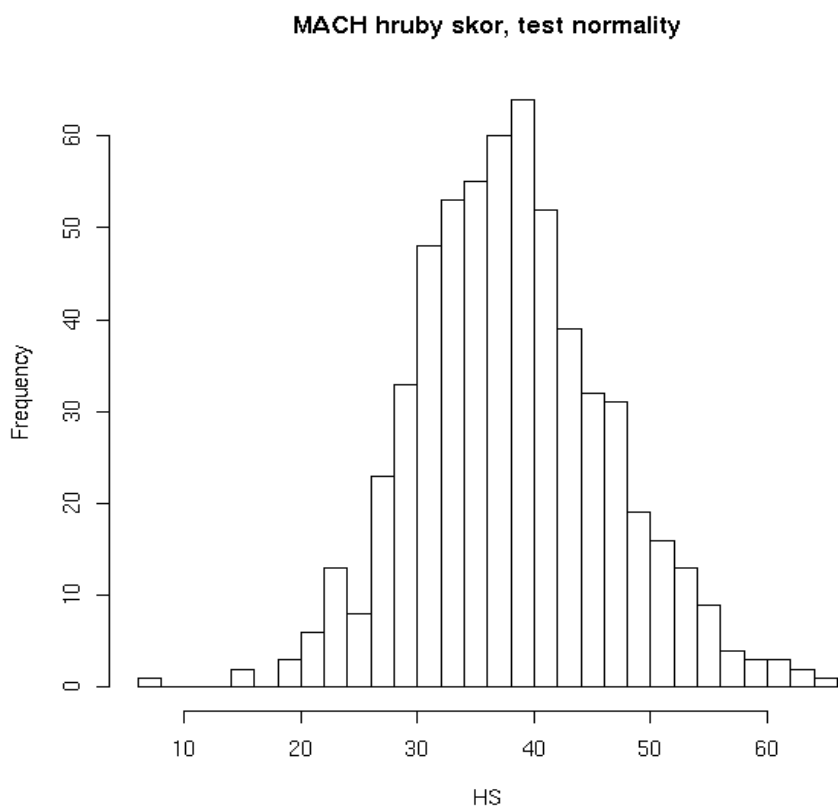
Ke statistickým výpočtům jsme použili program R (R Development Core Team, 2008), který je volně k dispozici pod licencí GPL a nabízí všechny potřebné

statistické výpočty. Pro hodnocení všech hypotéz jsme stanovili hladinu statistické významnosti $\alpha = 0.05$. Po vyřazení nerepresentativních dat jsme provedli test normality rozložení MACH hrubého skóru ve výběrovém souboru:

Shapiro-Wilk normality test

data: hs

W = 0.9921, p-value = 0.003111

Ze Shapiro-Wilk testu normality vyplývá, že rozložení hrubých skóru je ve výběrovém souboru normální.

Průměrný dosažený hrubý skór v celém výběrovém souboru (N=594) činí 38.56 bodu, standardní odchylka je 8.33. Bylo zkoumáno 239 mužů, 310 žen a

celkem 45 osob nevedlo své pohlaví. Příčinou bude pravděpodobně nevhodně navržený formulář, jak je uvedeno výše.

V souboru mužů (N=239) byl průměrný dosažený hrubý skór 40.12, stand. odchylka 8.56. V souboru žen (N=310) byl hrubý skór 37.42 a stand. odchylka 7.74.

5.3 Hypotézy

5.3.1 Zkoumání rozdílu mezi muži a ženami

Ačkoli rozdíl v průměrném hrubém skóru mezi muži a ženami 2.69 bodu, podrobili jsme soubor t-testu:

H_0 - neexistuje rozdíl mezi muži a ženami

H_a - existuje tento rozdíl

Welch Two Sample t-test

data: hs[gender == 1] and hs[gender == 2]

t = 3.8112, df = 484.326, p-value = 0.0001561

alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0

95 percent confidence interval:

1.305367 4.083782

sample estimates:

mean of x mean of y

40.11715 37.42258

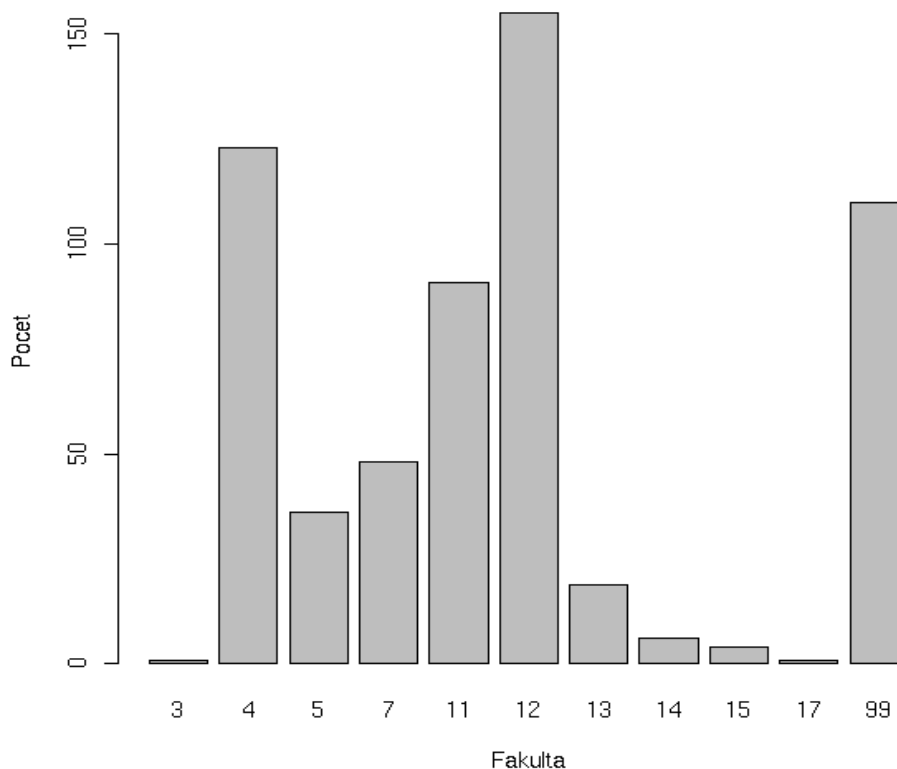
Ačkoli rozdíl mezi muži a ženami dosahuje pouze 0.32 stand. odchylky, **je tento rozdíl statisticky významný** (dosažená hladina $p = 0.0001561$). V dalším zkoumání je proto nutné zkoumat zvlášť dosažené skóry mužů a žen.

5.3.2 Zkoumání rozdílu mezi studenty různých fakult

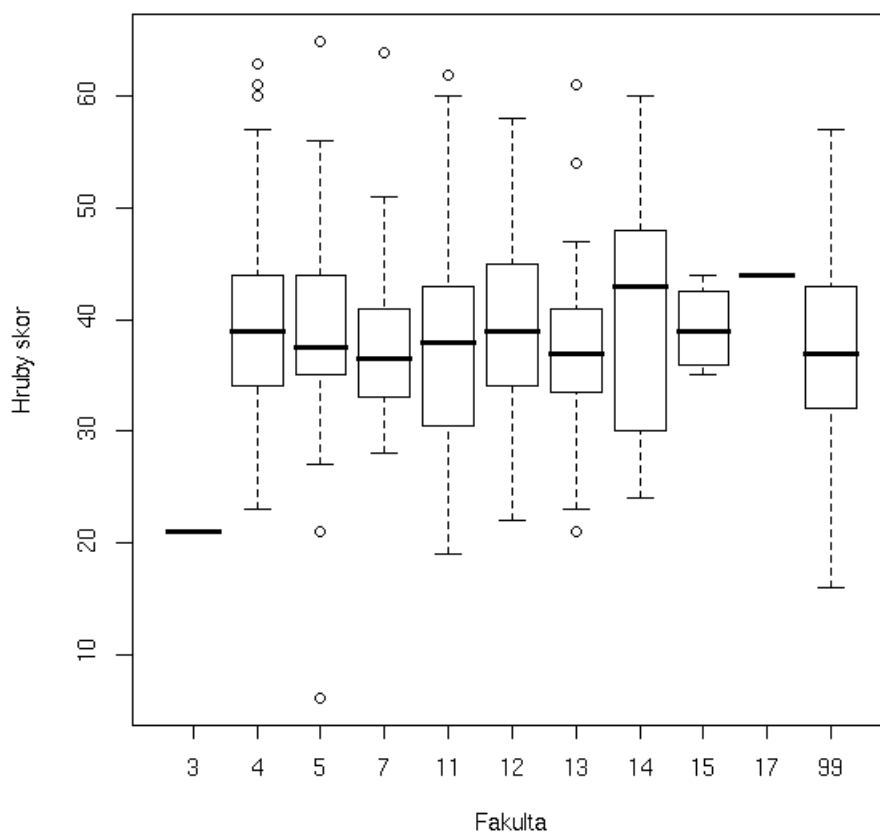
V následující tabulce jsou uvedeny základní popisné údaje:

Kod	Fakulta	Muži			Ženy			Celkem		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
3	Husitská teologická fakulta	1	21,00					1	21,00	
4	Právnická fakulta	70	40,59	7,80	52	38,25	7,80	123	39,50	7,88
5	1. lékařská fakulta	14	40,64	8,75	21	38,76	8,24	36	38,58	9,96
7	3. lékařská fakulta	15	37,33	37,33	32	37,53	5,84	48	37,69	6,57
11	Filozofická fakulta	22	42,59	42,59	67	36,07	8,00	91	37,79	9,07
12	Přírodovědecká fakulta	71	41,01	41,01	81	37,69	6,82	154	39,32	7,35
13	Matematicko-fyzikální fakulta	16	36,88	36,88	3	44,00	10,00	19	38,00	9,35
14	Pedagogická fakulta				6	41,33	13,00	6	41,33	13,00
15	Fakulta sociálních věd	2	40,50	40,50	2	38,00	4,24	4	39,25	4,03
17	Fakulta humanitních studií				1	44,00		1	44,00	
99	Žádná-	28	38,46	38,46	45	36,16	8,84	110	37,45	9,10

Pocet probandu v jednotlivých fakultách

Následující krabicový graf znázorňuje rozložení hrubých skóre v jednotlivých fakultách:

Ke zjištění, zda existuje statisticky významný rozdíl v MACH škále mezi studenty různých fakult UK jsme použili analýzu rozptylu při jednoduchém třídění (one-way ANOVA), kterou poskytuje program R. Dosažené hladiny významnosti v těchto testech byly 0.30 pro celý soubor, 0.12 pro muže a 0.44 pro ženy, tedy nikdy nedosáhly požadované hladiny. Přijímáme tedy nulovou hypotézu, že **není signifikantní rozdíl mezi studenty jednotlivých fakult UK ve škále machiavelismu.**

5.3.3 Zkoumání rozdílu mezi ročníky

Poslední naše zkoumání se týkalo otázky, zda dosahovaný skór v MACH škále ovlivňuje ročník studia. Analýza rozptylu v celém souboru dosáhla hladiny $p = 0.1987$ a tedy pro tento rozdíl obecně nesvědčí. Analyzovali jsme tyto rozdíly i pro každou fakultu zvlášť, a to i podle pohlaví. Zde už dostáváme jiné výsledky, které prezentuje následující tabulka dosažených hladin p :

Rozdíly mezi ročníky			
Kod Fakulta	Celkem	Muži	Ženy
3 Husitská teologická fakulta			
4 Právnická fakulta	0,0001	0,0235	0,0109
5 1. lékařská fakulta	0,3058	0,9594	0,1057
7 3. lékařská fakulta	0,8594	0,3133	0,8418
11 Filozofická fakulta	0,9462	0,9796	0,0617
12 Přírodovědecká fakulta	0,2039	0,0962	0,4367
13 Matematicko-fyzikální fakulta	0,4666	0,1262	
14 Pedagogická fakulta	0,4800		0,4800
15 Fakulta sociálních věd	0,2025		
17 Fakulta humanitních studií			

Významnost rozdílů na Právnické fakultě UK zde překračuje přísnou hladinu 0.01 a blíží se k hladině 0.001.

Věnujme tedy tomuto výsledku pozornost a zobrazme si tabulku hrubých skórů Právnické fakulty, členěnou podle jednotlivých ročníků, kde t-test zobrazuje dosaženou hladinu významnosti rozdílu hrubých skórů mezi jednotlivými ročníky:

Ročník	N	M	SD	t-test
1	24	44,25	7,66	
2	15	43,73	9,04	0,86
3	38	37,00	5,79	0,02
4	24	39,92	9,04	0,17
5	21	35,43	5,12	0,04

Ve třetím a v pátém ročníku machiavelismus u studentů Právnické fakulty UK významně klesá.

5.4 Zkoumání reliability testu

Jelikož, pokud je nám známo, nebyl tento test v ČR nikdy použit a byl pouze publikován ilustrativní překlad původního testu v angličtině (Krejčí, 2004), bylo vhodné provést alespoň základní zkoumání vlastností testu. Provedli jsme proto korelační analýzu jednotlivých položek s celkovým skóre a zhodnocení reliability půlením testu.

Korelace jednotlivých položek:

Položka	Korelace s HS
1	0.32
2	0.38
3	0.22
4	0.27
5	-0.20
6	0.41
7	0.23
8	0.21
9	0.32
10	0.30
11	0.32
12	0.28
13	0.30
14	0.22
15	0.30
16	0.22
17	0.03
18	0.06
19	0.22
20	0.22

Položka č. 5 koreluje negativně, položky 17 a 18 vykazují velmi nízkou korelaci. Můžeme se domnívat, že položka č. 5 je natolik komplikovaně formulovaná, že jí probandi nesprávně porozumí. Nízká korelace otázky 17 je pravděpodobně z důvodu jiného kulturního prostředí v ČR a v USA. Uspořádali jsme několikadenní anketu mezi studenty našeho ročníku s otázkou, zda je jim známé jméno P. T. Barnum. Celkově odpovědělo 17 osob, přičemž 8 jej neznalo

vůbec, 5 osob si toto jméno vyhledalo při vyplňování MACH, 4 osoby uvedli, že mají pocit, že toto jméno už někdy slyšely. Že toto jméno je známé neuvedl nikdo. Nízká korelace otázky č. 18 může být způsobena odlišnými socio-kulturními podmínkami mezi USA 70. let 20. století a dnešní Českou republikou. Tvrzení, že *je těžké postupovat vpřed bez kompromisů* v dnešní komplikované společnosti opravdu nemusí být známkou machiavelismu, ale holým faktem. Korelace ostatních 17-ti položek není nikterak vysoká; nejvyšší hodnotou je 0.41. Přesto je korelace u všech položek (s výjimkou položky 5 kladná) a tak by tyto položky skutečně mohly měřit jim společnou vlastnost.

Jelikož test by měl měřit jedinou vlastnost osobnosti, lze ke zkoumání reliability využít metodu půlení testu. Reliabilita získaná půlením testu (Cronbachovo alfa) dosáhla hodnoty 0.64. Tato hodnota, bohužel, příliš nesvědčí o reliabilitě. Je tedy otázkou, co test vlastně měří, zda opravdu jednu osobnostní škálu, nebo zda ukazuje spíše na určité postoje testované osoby k jednotlivým položkám inventáře.

K validitě testu nemáme k dispozici žádné informace. Validita mohla utrpět jak časem, který uplynul od představení testu v 70. letech minulého století, tak kulturními rozdíly mezi USA a ČR, stejně tak i překladem. Během sběru dat jsme obdrželi e-mailem několik kritických připomínek k formulaci otázek ve smyslu, že formulace jsou příliš komplikované a některým je obtížné porozumět. S žádnou testovanou osobou jsme nevedli rozhovor, kterým bychom zjišťovali jejich názory, které by mohly souviset s machiavelismem a tak porovnávat závěry z rozhovorů s dosaženým skórem v MACH-IV. 236 probandů však na sebe uvedlo e-mailovou adresu a pokud jsou tyto adresy skutečné, je možné tyto osoby eventuálně v budoucnu kontaktovat.

5.5 Závěr empirického výzkumu

R. Christie zjišťoval, na čem závisí dosahování vysokých skóre ve škále machiavelismu. Zjistil spíše to, že na mnoha faktorech, o kterých předpokládal, že by mohly s machiavelismem korelovat, tato vlastnost nezávisí. Jedná se hlavně o intelektuální schopnosti, ideologickou orientaci, vedoucí pozice v radikálních skupinách, psychopatologické sklony (v této kategorii u lidí, jež získali vysoké skóre na M škále byly prokázány neochvějně cynické názory na ostatní lidi). My jsme chtěli ověřit, zda Christieho zjištění jsou stále platná a zajímali jsme se o profesní orientaci studentů UK a případnou závislost vývoje machiavelismu během doby studia. Ani naše studie nepotvrdila souvislost machiavelismu s výše uvedenými faktory. Jedinou výjimkou jsou studenti Právnické fakulty UK, u kterých naměřené hodnoty s dobou studia signifikantně klesají. Nejvýraznější pokles je mezi 2. a 3. rokem studia, méně výrazný pak mezi 4. a 5. rokem studia. Můžeme spekulovat o příčinách tohoto jevu. Jednou z možností je, že studium na Právnické fakultě skutečně určitým způsobem formuje osobnost a původní představy o výkonu právnické profese, přizívané nelichotivými vtipy o právnících, se v průběhu studia mění. Další možností je filtrace studentů nižších ročníků - studenti s povrchním zájmem o obor, motivovaní představou manipulace a získávání prospěchu pro sebe, mohou předčasně končit studium. To by mohlo ještě vysvětlit rozdíl mezi 2. a 3. rokem studia, ovšem jen těžko rozdíl mezi 4. a 5. rokem studia. Příčiny tohoto jevu by tedy bylo třeba dále zkoumat stejně tak jako reliabilitu a validitu tohoto testu v překladu O. Krejčího.

Závěr

Teorie politiky zkoumá nesmírně strukturovanou oblast lidského bytí, která je výslednicí bohatosti individuálního a sociálního života. Politická psychologie je svými empirickými výzkumy i teoretickými pracemi nenahraditelný nástroj, který napomáhá řešit otázky, jimiž se trápí politická věda.

Představa lidské podstaty, kterou se snažil pochopit již Nicollo Machiavelli, by asi mohla znít takto : člověk nehledá v životě uspokojení soukromého sobeckého zájmu, ale určitý psychický komfort, pocit štěstí. Někdo tohoto pocitu dosáhne honbou za penězi či manipulací druhých, jiný spoluprací s ostatními lidmi či solidárním jednáním. Mnohé z odlišností těchto cílů je dáno socializací, některé rozdíly jsou určeny odlišnými psychickými dispozicemi jednotlivých osobností. V každém případě ale společenský a politický systém pomáhá člověku vytvářet si představu životních cílů, ale také tuto představu naplňovat.

Přílohy

Příloha 1 - kartičky s prosbou o vyplnění inventáře

Seminárka - prosba o pomoc

Prosíme Vás o 5 minut Vašeho času - vyplnění dotazníku s 20-ti otázkami pro naši seminárku z oboru psychologie. Jedná se o srovnávací studii studentů různých fakult UK.

Dotazník naleznete na adrese

<http://vyzkum.propsychology.cz>

Děkujeme - Jana Klementová, Petr Vejsada

Platí do 10.2.2008

Příloha 2 - inventář Mach-IV

1. Nikdy neříkej nikomu skutečný důvod, proč jsi něco udělal, pokud to není opravdu nutné.
2. Nejlepší způsob, jak jednat s lidmi je říkat jim, co chtějí slyšet.
3. Člověk by měl jednat pouze, pokud je to morálně správné.
4. Většina lidí je v podstatě dobrá a laskavá.
5. Nejnebezpečnější je předpokládat, že většina lidí má špatný charakter, který vyjde napovrch, jakmile dostanou šanci.
6. Poctivost je nejlepší politika ve všech případech.
7. Neexistuje omluva pro lhaní druhým lidem.
8. Obecně platí, že lidé nebudou intenzivně pracovat, pokud k tomu nejsou donuceni.
9. Je lepší být pokorný a poctivý, než důležitý a nepoctivý.
10. Pokud někoho požádáte, aby pro vás něco udělal, je lepší udat skutečné důvody, proč to chcete, než uvádět závažnější důvody.
11. Většina lidí, kteří se ve světě prosadí, vede poctivý a mravný život.
12. Kdo naprosto důvěřuje někomu dalšímu, říká si o problémy.
13. Největší rozdíl mezi většinou kriminálních a jiných lidí je v tom, že kriminálníci jsou příliš hloupí a nechají se chytit.
14. Většina lidí je statečná.
15. Je moudré lychotit důležitým lidem.
16. Je možné být dobrý ve všech ohledech.
17. P. T. Barnum neměl pravdu, když řekl, že se každou minutu narodí kojeneček.
18. Je těžké postupovat vpřed bez kompromisů.
19. Lidé trpící nevyléčitelnými nemocemi by měli dostat šanci bezbolestně zemřít.
20. Lidé snáze zapomenou na smrt vlastního otce než na ztrátu jmění.

Příloha 3 - webový formulář

Vyplňování dotazníku

Pokud studujete na Univerzitě Karlově, vyberte, prosím, fakultu a ve kterém jste ročníku

FAKULTA: **ROČNÍK:**

POHLAVÍ:

Nyní Vás prosíme o vyplnění dotazníku. Před Vámi je 20 tvrzení a rádi bychom věděli, nakolik se s těmito tvrzeními ztotožňujete. Úplně vlevo zeleně vyjádřete svůj naprostý souhlas, blíže středu částečný souhlas, uprostřed šedivé políčko znamená neutrální postoj, vpravo od středu mírný nesouhlas a úplně vpravo kategorický nesouhlas s daným tvrzením.

	S	?	N
1 Nikdy neřikej nikomu skutečný důvod, proč jsi něco udělal, pokud to není opravdu nutné.	☐	☐	☐
2 Nejlepší způsob, jak jednat s lidmi je říkat jim, co chtějí slyšet.	☐	☐	☐
3 Člověk by měl jednat pouze, pokud je to morálně správné.	☐	☐	☐
4 Většina lidí je v podstatě dobrá a laskavá.	☐	☐	☐
5 Nejnebezpečnější je předpokládat, že většina lidí má špatný charakter, který vyjde napovrch, jakmile dostanou šanci.	☐	☐	☐
6 Poctivost je nejlepší politika ve všech případech.	☐	☐	☐
7 Neexistuje omluva pro lhaní druhým lidem.	☐	☐	☐
8 Obecně platí, že lidé nebudou intenzivně pracovat, pokud k tomu nejsou donuceni.	☐	☐	☐
9 Je lepší být pokorný a poctivý, než důležitý a nepoctivý.	☐	☐	☐
10 Pokud někoho požádáte, aby pro vás něco udělal, je lepší udat skutečné důvody, proč to chcete, než uvádět závažnější důvody.	☐	☐	☐
11 Většina lidí, kteří se ve světě prosadí, vede poctivý a mravný život.	☐	☐	☐
12 Kdo naprosto důvěřuje někomu dalšímu, říká si o problémy.	☐	☐	☐
13 Největší rozdíl mezi většinou kriminálních a jiných lidí je v tom, že kriminálníci jsou příliš hloupí a nechají se chytit.	☐	☐	☐
14 Většina lidí je statečná.	☐	☐	☐
15 Je moudré lichořit důležitým lidem.	☐	☐	☐
16 Je možné být dobrý ve všech ohledech.	☐	☐	☐
17 P. T. Barnum neměl pravdu, když řekl, že se každou minutu narodí kojeneček.	☐	☐	☐
18 Je těžké postupovat vpřed bez kompromisů.	☐	☐	☐
19 Lidé trpící nevléčitelnými nemocemi by měli dostat šanci bezbolestně zemřít.	☐	☐	☐
20 Lidé snáze zapomenou na smrt vlastního otce než na ztrátu jméni.	☐	☐	☐

Opište, prosím, kód z obrázku:

Seznam použité literatury:

Aditus Consulting. *JpGraph - PHP Graph Creating Library* [online]. [2007] [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.aditus.nu/jpgraph/>>.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání (opravený dotisk 2004). Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 584 s. ISBN 80-7178-820-1

CHRISTIE, Richard, GEIST, Florence L. *Studies in machiavellianism*. Leon Festinger, Stanley Schachter. 1st edition. New York, London : Academic Press, 1970. 415 s. ISBN 76-107558.

KRAUSS, Robert M. Richard Christie (1918-1992). *American Psychologist*. 1994, vol. 49, no. 5, s. 437.

KREJČÍ, Oskar. *Politická psychologie*. 1. vyd. Praha : Ekopress, 2004. 319 s. ISBN 80-86119-84-X.

MACHIAVELLI, Niccolo. *Vladař*. Josef Hajný. Praha : XYZ, 2007. 203 s. ISBN 978-80-87021-73-6.

PREZZOLINI, Giuseppe. *Život Niccola Machiavelliho učitele vladařů*. Jaroslav Zaorálek. 1. vyd. [s.l.] : FAUN, 1999. 137 s. ISBN 80-902018-9-X.

SCHENDELEN, Rinus van. *Jak lobbovat v evropské unii, aneb Machiavelli v Bruselu*. Pavel Dufek. 2004. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2004. 350 s. ISBN 80-903333-2-X.

VLČEK, Dalibor. Vnitřní svět politického člověka. *Britské listy* [online]. 2007 [cit. 2007-06-30]. Dostupný z WWW: <britské-listy.cz/art/20125.html>. ISSN 1213-1792.

VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I : Člověk a sociální instituce*. Praha : Portál, 1998. Člověk a moc: Politická psychologie, s. 57-92. ISBN 80-7178-269-6.

WHITE, Michael. *Machiavelli nepochopený muž*. Císař Gerik. 1. vyd. Praha : BB/art s.r.o., 2004. 294 s. ISBN 80-7341-667-0.

Internetové odkazy:

HOSKOVEC, Jiří. T.G.Masaryk a politická psychologie. *Vesmír* [online]. 1997, č. 2 [cit. 2007-12-26]. Dostupný z WWW: <<http://vesmir.cz/clanekT.php3>>.

R DEVELOPMENT CORE TEAM. *R: A Language and Environment for Statistical Computing* [online]. Vienna, Austria : R Foundation for Statistical Computing, [2008] , 2008 02-08 [cit. 2008-03-26]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.R-project.org>>. Dostupné též z <http://cran.biokontakt.cz>. ISBN 3-900051-07-0.

ZIMBARDO, G. Philip. Temné stránky psychologie. *Glosy.info* [online]. 2008 [cit. 2008-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://glosy.info/texty/temne-stranky-psychologie/>>.

Machiavelli personality test [online]. Sept. 13, 1999 [cit. 2007-11-18]. Text/html charset=utf-8. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.salon.com/books/it/1999/09/13/machtest/>>.